

Piti Ferenc – Károly Róbert (Rubicon Online-ról letöltve)

Az Árpád-ház kihalása után új dinasztia került a magyar királyság élére. Első tagja Nápolyban Caroberto néven látta meg a napvilágot 1288-ban. Amikor 54 évvel később meghalt, Telegdi Csanád esztergomi érsek Károly király úrtól búcsúzott, akit egyenesen az Árpád-ház szent királyai mellé állított. Nem véletlenül. Az Árpádok királyságát egy rendkívül mély válságból kivezette, európai mércével is jelentős hatalommá tette, s amikor meghalt, gazdag, virágzó országot hagyott fiára.

Az utolsó Árpád-házi király, A III. András 1301. január 14-én elhunyt, ezzel az Árpád-ház férfiágon kihalt. A nápolyi származású, 13 éves Károly Róbertet azon év tavaszán az esztergomi érsek egy alkalmi diadémmal királlyá koronázta. Mivel Károly Róbertet a délvidéki főurakon (Frangepánok, Babonicsok, Subicsok) túl különösen a pápa támogatta állhatatosan, a magyar előkelők a pápa túlzott befolyásától tartva hívták meg a trónra IV. Béla király leányági dédunokájának, II. Vencel cseh-lengyel királynak a fiát, Vencelt, akit 1301 nyarán a kalocsai érsek koronázott meg a Szent Koronával. Vencel – aki László néven uralkodott Magyarországon – bázisa ekkor jóval szélesebb volt: őt támogatta a tartományurak nagy része és Buda városa is.

VIII. Bonifác pápa ekkor eltiltotta Vencelt a magyar királyi cím használatától és az azzal járó jogok gyakorlásától. Károly Róbert főúri-főpapi bázisa lassacskán gyarapodni kezdett, emellett sikerült szövetséget kötnie Habsburg Rudolf osztrák herceggel Csehország ellenében. Ezért a cseh király 1304 nyarán hazavitte fiát – és a koronázási jelvényeket -, ám Vencel csak 1305 őszen mondott le véglegesen a magyar királyi címről, amikor a koronázási jelvényeket átadta Wittelsbach Ottó bajor hercegnek. Így kerülhetett a Szent Korona – két püspök közreműködésével – Ottó fejére 1305 decemberében. Az új király támogatói közé az erdélyi szászok, néhány oligarcha és a klérus egy része tartoztak. Ekkor azonban a főpapok nagy része már, a világi előkelők zöme pedig még Károly Róbert mellett állt. Ottót Kán László vajda 1307 nyarán Erdélyben elfogta, s bár utóbb szabadon engedte, a koronázási jelvényeket magánál tartotta.

1307-ben tehát Károly Róbert egyedül maradt a trónért vívott küzdelmekben. Még ebben az évben hűségére térítette Buda városát is, majd az októberi rákosi országos gyűlésen az előkelők nagy része elfogadta őt Magyarország királyának. Gentilis pápai követ működésének eredményeképpen az 1308 őszen tartott pesti országos gyűlés újra elismerte Károly Róbertet, akit 1309 nyarán Budán ismét megkoronáztak. A király harmadik, immár teljesen jogszerű koronázására 1310. augusztus 27-én került sor Székesfehérváron. E koronázás sem jelentette azonban azt, hogy Károly Róbert Magyarország tényleges ura lett. Ezt csupán a tartományurak fegyveres leverésével érhetette el, akiknek valódi célja rövid távon a megosztottság és a gyenge királyi hatalom fenntartása, hosszabb távon pedig az önálló államiság elérése volt. Ha tehát Károly Róbert első magyarországi évtizedét a trónkövetelők elleni és a jogszerű koronázás eléréséért folyó küzdelemmel jellemezhetjük, a következő bő évtized a tartományurakkal szemben folytatott harcok jegyében telt.

E küzdelmében a királyt a társadalom mind nagyobb cselekvőképes része támogatta: a köznemesek, az egyház, a városok egyaránt. A tartományuraság ugyanis nem kedvezett a gazdaság fejlődésének, a konszolidált politikai viszonyok megteremtésének. Az oligarchák legyőzése tehát közös királyi, országos és társadalmi érdekké vált. Az is az uralkodó kezére játszott, hogy a tartományurak általában nem fogtak össze, így hatalmukat a király egyenként le tudta törni.

Károly Róbert 1312 júniusában aratta első nagy győzelmét: a korábban elhunyt Aba Amadé tartományúr fiainak Csák Máté által támogatott seregét győzte le a rozgonyi csatában. 1315 és 1323 között pedig sorra verte meg Amadé újra lázadó fiait, továbbá a Kőszegieket, Borsa Kopaszt, Vejtehi Teodort, Petenye fia Pétert, Ákos Istvánt, Kán László fiait, végül a Subicsokat és a Babonicsokat. Leghatalmasabb ellenfelét: Csák Mátét azonban csak a halál tudta legyőzni 1321 tavaszán. Károly

Róbert ezzel az ország tényleges uralkodójává vált, temesvári központját 1323-ban Visegrádra helyezte.

Mindezek után uralmának utolsó, közel két évtizedét döntően a királyság politikai gazdasági helyreállítása vette igénybe. Mint az ország legnagyobb földesura, a tartományuraktól megszerzett, politikai hatalmat jelentő váruradalmakat, birtokokat javarészt szétesztotta honorként saját hívei között. A méltóságviselők tisztségük ellátása idejére királyi várakat, birtokokat kaptak meg, s ezek irányítása fejében – amit familiárisaik révén végeztek – a bevételek őket illették. E honorok birtokosait nevezzük báróknak, akik részint a régi főúri családok tagjai közül kerültek ki, de számos új család, így a Lackfiak, a francia származású Drugetek is vezető tisztségekhez jutottak. E bárói elit a dinasztia szilárd politikai-katonai támasza s a lovagi kultúra hordozója lett.

A köznemesek mint királyi vagy főúri familiárisok jelentettek katonai-politikai támogatást az uralkodónak. A 13. század utolsó harmadától a felbomló királyi vármegyék kezdtek átalakulni nemesi megyévé, a köznemesek önkormányzati szervévé, s e folyamat a tartományúri időszak alatti megtorpanása után Károly Róbert idején tovább folytatódott. A csekélyebb létszámú, de gazdaságilag jelentős polgárságot különféle kiváltságokkal, jogokkal támogatta a király, s ezzel hozzájárult a kereskedelem, a városiasodás fellendüléséhez.

Az uralkodó határozott kormányzását jól jellemzi, hogy a korábbi pápai támogatás fejében sem volt hajlandó az egyház „bábjává” válni, sőt gyakran nyúlt egyházi jövedelmekhez. Am a konszolidált viszonyok az egyház nyugodt működését is lehetővé tették, és éppen Károly Róbert uralkodása alatt kezdtek nagy szerepet játszani azon domonkos, ferences és pálos szerzetesek, akiknek fennmaradt kolostorromjai a Károly Róbert alatt felvirágzó gótika szép emlékei.

Károly Róbert a királyt mint földesurat megillető domaniális jövedelmek helyett a királynak mint uralkodónak járó regáljajövedelmekre helyezte a hangsúlyt. Megtiltotta a nemesérckivitelt, s a királyi pénzverés monopóliumát megtartva, pénzreformot hajtott végre: 1325-től firenzei mintára aranyforintot veretett. 1323-ban ezüstdenárokat, 1329-ben ezüstgarasokat hozott forgalomba, ezeket 1338-tól új ezüstdenárokkal váltotta fel. A király tehát szakított a pénzüjtés régi rendszerével, állandó értékű pénzt veretett, a falvakban eltörölte a pénzbeváltást, s az így kiesett pótlására bevezette a jobbágyportánként szedett kapuadót. 1327. évi rendeletében pedig a korábbi gyakorlattal ellentétben megengedte, hogy azon nem királyi birtok, ahol nemesfémeket találtak, eredeti tulajdonosánál maradjon, aki ráadásul megkapta az uralkodótól a bányabér (urbura) meghatározott részét is. A pénz- és bányügyeket a kamarák igazgatták, ezek élén kamaraispánok álltak, akik az uralkodóval kötött bérleti szerződés alapján tevékenykedtek. A kamarákat a tárnokmester és az esztergomi érsek felügyelte, előbbi 1340-től a kincstartó segítette a gazdasági feladatok ellátásában. A király emellett bevezette a harmincad nevű külkereskedelmi vámot. A városok éves adót fizettek neki, és Károly még a pápai tized harmadát is megszerezte. Mindezen intézkedéseivel sikerült a királyi kincstárt feltöltenie, a királyságot stabil pénzügyi-gazdasági alapokra helyeznie.

Károly Róbert a külpolitikában – amely a tartományurak leverése után bontakozhatott ki igazán – inkább diplomáciai, semmint katonai téren könyvelhetett el sikereket. Havasalföldön nyílt kudarcot vallott, hiszen a vazallusi viszonyt felmondó Basarab vajda 1330-ban súlyos vereséget mért seregére. A dalmát városok pedig sorra behódoltak Velencének, ezek visszaszerzésére a király nem is tett kísérletet. Nagyobb reménnyel kecsegtetett a Nápoly-szicíliai Királyság megszerzésének terve: ezt nem önmagának, hanem fiának, András hercegnek szánta, akit 1333-ban eljegyeztek Johannával, a nápolyi király unokájával.

Károly Róbert külpolitikájának legsikeresebb eleme a Cseh- és Lengyelországgal való viszony építése volt. 1320-ban, amikor negyedszerre nősült, Lokietek Ulászló lengyel király leányát, Erzsébetet vette

feleségül. E nászból született Lajos, aki utóda lett. 1327-ben Károly – főként Habsburg-ellenes célzattal – szövetséget kötött Luxemburgi János cseh királlyal. Az 1335. évi visegrádi királytalálkozón magyar-cseh lengyel szövetség jött létre, s az árumegállító joggal rendelkező Bécs megkerülésével új kereskedelmi útvonalakat alakítottak ki. 1339-ben a magyar-lengyel örökösödési szerződés kimondta, hogy amennyiben III. (Nagy) Kázmér király fiúutód nélkül hunyna el, a lengyel trónra Károly Róbert valamelyik fia kerül.

Károly Róbert 1342. július 16-án halt meg, Székesfehérváron temették el. Magát az Árpádok jogfolytonos utódának tartva, kemény kézzel, következetesen és megalkuvás nélkül kormányzott. Ennek gyümölcseként egy gazdaságilag-politikailag stabil és rendezett országot hagyhatott fiára, I. (Nagy) Lajos királyra.